

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

เอกสารสำคัญที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องด้วยระบบการศึกษาทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชประกอบด้วย 1) รูปแบบ 2) การศึกษาตลอดชีวิต 3) การศึกษาต่อเนื่อง 4) การศึกษาทางไกล 5) การปฏิรูปรูปมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 6) โครงการการศึกษาต่อเนื่องของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 7) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และ 8) กรอบแนวคิดการวิจัย

1.รูปแบบ

1.1 ความหมายของรูปแบบ

มีผู้ให้ความหมายของรูปแบบ (Model) ไว้หลายท่าน ขอยกตัวอย่าง ดังนี้

กู๊ด (Good, 1973) ในพจนานุกรมการศึกษาได้รวบรวมความหมายของรูปแบบไว้เป็น 4 ความหมายคือ 1) เป็นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการสร้าง หรือทำซ้ำ 2) เป็นตัวอย่างเพื่อเลียนแบบ เช่น ตัวอย่างในการออกเสียงภาษาต่างประเทศเพื่อให้ผู้เรียนได้เลียนแบบ เป็นต้น 3) เป็นแผนภูมิ หรือรูปสามมิติ ซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือหลักการ หรือแนวคิด และ 4) เป็นชุดของปัจจัย ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งรวมตัวกันเป็นตัวประกอบ และเป็นสัญลักษณ์ทางระบบสังคม อาจจะเขียนออกมาเป็นสูตรทางคณิตศาสตร์ หรือบรรยายเป็นภาษาก็ได้

พจนานุกรม Contemporary English ของ Longman (2009) กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง แบบจำลองขนาดเล็กของสิ่งก่อสร้าง ยานยนต์ หรือเครื่องจักร หรือสิ่งอื่น ๆ ที่สามารถแยกส่วนออกจากกันได้

อุทุมพร จารมรمان (2541, น.22) กล่าวว่า รูปแบบหมายถึง โครงสร้างของความเกี่ยวข้องของหน่วยต่าง ๆ หรือตัวแปร ต่าง ๆ ดังนั้น รูปแบบจึงน่าจะมีมากกว่าหนึ่งมิติ หลายตัวแปร และตัวแปรต่าง ๆ มีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันในเชิงความสัมพันธ์และเชิงเหตุและผล

ทิตินา แคมมณี (2545, น. 218) กล่าวว่า รูปแบบเป็นรูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรม ซึ่งบุคคลแสดงออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น เป็นคำอธิบาย เป็นแผนผัง ไดอะแกรม หรือแผนภาพ เพื่อช่วยให้ตนเอง และบุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น รูปแบบเป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการสืบสอบหาคำตอบ ความรู้ ความเข้าใจในปรากฏการณ์ทั้งหลาย รูปแบบไม่ใช่ทฤษฎี และต้องมีการพิสูจน์ทดสอบ หากเป็นจริงสามารถนำไปดำเนินการได้ตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบ

ศิริชัย กาญจนวาสี (2550, น. 46) กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง วิธีการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ และจินตนาการที่มีต่อสิ่งใด ๆ ให้ปรากฏ โดยการสื่อสารที่เข้าใจได้ง่าย เช่น ภาพวาด

ภาพเหมือน แผนภูมิ หรือสมการทางคณิตศาสตร์ โดยสามารถนำเสนอประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างกระชับภายใต้หลักการอย่างมีระบบ

โรบบินส์ (Robbins, 1997, p. 58) ได้ให้คำนิยามว่า รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่เป็นนามธรรม ซึ่งทำให้เข้าใจปรากฏการณ์หรือความจริงได้ง่ายขึ้น ซึ่งรูปแบบทั่ว ๆ ไป จะต้องมีส่วนประกอบที่สำคัญอย่างน้อย 3 ประการคือ วัตถุประสงค์ ตัวแปร และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

จากนิยามของรูปแบบ (Model) ที่นักวิชาการหลาย ๆ ท่านได้กล่าวไว้ในข้างต้นนั้น สรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง กรอบแนวคิดที่อธิบายแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นชุดของตัวแปรหรือชุดขององค์ประกอบที่บ่งบอกถึงความสัมพันธ์กัน ซึ่งอาจเป็นแนวคิดที่เป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ได้

1.2 องค์ประกอบของรูปแบบ

นักวิชาการ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบไว้ ดังนี้

Ivancevich *et. al.*(1989, p. 8) กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบเชิงระบบว่า ประกอบด้วย 4 ส่วนคือ 1) ปัจจัยนำเข้า 2) ผลผลิต 3) กระบวนการ และ 4) ข้อมูลป้อนกลับจากสภาพแวดล้อม การพิจารณารูปแบบในลักษณะนี้ถือว่าผลผลิตของระบบเกิดจากการที่มีปัจจัยนำเข้าส่งเข้าไปผ่านกระบวนการ ซึ่งจะจัดกระทำให้เกิดผลผลิตขึ้นและให้ความสนใจกับข้อมูลป้อนกลับจากสภาพแวดล้อมภายนอก

Bardo & Hartman (1982, p. 7) กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบที่ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์หรือสิ่งที่ศึกษาและพบว่าแบบจำลองส่วนใหญ่ประกอบด้วย 1) สภาพแวดล้อม 2) เทคโนโลยี 3) โครงสร้าง 4) กระบวนการจัดการ และ 5) การตัดสินใจสั่งการ

सनานจิตर सुनन्धर्ष्य (2534) กล่าวว่า รูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์ประกอบด้วยองค์ ประกอบสำคัญ 3 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผนกลยุทธ์ การดำเนินงาน และการควบคุม

ศิริชัย กาญจนวสี และคณะ (2548, น. 8) ได้กล่าวว่า รูปแบบของระบบการบริหารจัดการการศึกษาแบบบูรณาการสำหรับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบคือ 1) ภาวะความสำเร็จ 2) การกำหนดโครงสร้าง 3) การบริหารจัดการ และ 4) การติดตามกำกับ

วิสุทธิ์ วิจิตรพิชราภรณ์ (2547) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบการจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย 3 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 ความนำ ประกอบด้วยแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์ และอำนาจหน้าที่ ส่วนที่ 2 องค์ประกอบของรูปแบบและสาระสำคัญของการกระจายอำนาจหน้าที่ และส่วนที่ 3 ยุทธศาสตร์การดำเนินงานและเงื่อนไขความสำเร็จ

จินตนา ศักดิ์ภู่อราม (2545) กล่าวว่า รูปแบบการบริหารโรงเรียนในกำกับของรัฐสำหรับประเทศไทย ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ส่วนนำ เน้นบริบทและความเป็นมาของแนวคิด ส่วนที่ 2 รูปแบบการบริหารโรงเรียนในกำกับของรัฐสำหรับประเทศไทย ส่วนที่ 3 แนวทางการนำรูปแบบไปใช้ และส่วนที่ 4 เงื่อนไขและข้อจำกัดของรูปแบบ

สมาน อัครวุฒิ (2537) ได้ศึกษาแบบจำลองการบริหารการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่จะประกอบด้วยองค์ประกอบคือ 1) การจัดการการบริหารหรือโครงสร้างระบบบริหาร 2) แนวทางดำเนินการ และ 3) ภาระหน้าที่ที่สำคัญในการบริหารงานขององค์การนั้น เช่น การบริหารงานบุคลากร การบริหารงานการเงิน การบริหารงานวิชาการ เป็นต้น

สรุปได้ว่าองค์ประกอบของรูปแบบขึ้นอยู่กับตัวแปรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับที่ผู้เสนอกำลังศึกษา อาจขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ หรือออกแบบแนวคิด ทฤษฎีและหลักการพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบแต่ละรูปแบบนั้น ๆ เป็นหลัก

1.3 การพัฒนารูปแบบ

พูนสุข หิงคานนท์ (2540) ได้สรุปขั้นตอนการวิจัยการพัฒนารูปแบบ 5 ขั้นตอนคือ ขั้นที่ 1 การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ขั้นที่ 2 การศึกษาสภาพและปัญหา ขั้นที่ 3 การสร้างรูปแบบ ขั้นที่ 4 การทดสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการนำรูปแบบไปใช้ และขั้นที่ 5 การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนารูปแบบ

สมศักดิ์ ตลประสิทธิ์ (2539, น. 9) ได้สรุปขั้นตอนในการพัฒนารูปแบบ 6 ขั้นตอนคือ 1) การกำหนดกรอบแนวคิดสำหรับการวิจัย 2) การวิเคราะห์องค์การและระบบงานและประยุกต์การบริหารคุณภาพแบบมุ่งคุณภาพทั่วทั้งองค์กร 3) การออกแบบรูปแบบระบบ 4) การตรวจสอบรูปแบบจากผู้ทรงคุณวุฒิ 5) การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนารูปแบบระบบ และ 6) สรุปและนำเสนอรูปแบบและจัดทำรายงานผลการวิจัย

บุญชม ศรีสะอาด(2535, น. 13) กล่าวว่า การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ขั้นตอนหลักคือ ขั้นตอนแรกเป็นการสร้างหรือพัฒนารูปแบบ และขั้นที่สองเป็นการทดสอบความเที่ยงตรง (validity) ของรูปแบบ

หลักการสร้างหรือพัฒนารูปแบบ ผู้วิจัยจะสร้างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมาก่อน เป็นรูปแบบตามสมมติฐาน โดยการศึกษาค้นคว้าทฤษฎี แนวความคิด รูปแบบ (ที่มีผู้พัฒนาไว้แล้วในเรื่องเดียวกันหรือเรื่องอื่น ๆ) และผลการศึกษาหรือวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะช่วยให้สามารถกำหนดองค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ ภายในรูปแบบ รวมทั้งลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรเหล่านั้น หรือลำดับก่อนหลังของแต่ละองค์ประกอบในการพัฒนารูปแบบนั้น จะต้องใช้หลักของเหตุผลเป็นรากฐานสำคัญ และการศึกษาค้นคว้ามากจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบอย่างยิ่ง ผู้วิจัยอาจคิดโครงสร้างของรูปแบบขึ้นมาก่อน แล้วปรับปรุงโดยอาศัยข้อเสนอแนะจากการศึกษาค้นคว้าทฤษฎี แนวความคิด รูปแบบ หรือผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง หรือทำการศึกษาองค์ประกอบย่อยหรือตัวแปรแต่ละตัว แล้วคัดเลือกองค์ประกอบย่อยหรือตัวแปรที่สำคัญ ประกอบกันขึ้นเป็นโครงสร้างของรูปแบบก็ได้

สำหรับการทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบนั้น หลังจากที่ได้พัฒนารูปแบบในขั้นแรกแล้ว จำเป็นที่จะต้องทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบดังกล่าว เพราะรูปแบบที่พัฒนาขึ้นนั้นถึงแม้ว่าจะพัฒนาโดยมีรากฐานจากทฤษฎี แนวความคิด รูปแบบของคนอื่น และผลการวิจัยที่ผ่านมา แต่เป็นเพียงรูปแบบตามสมมติฐาน ซึ่ง

จำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริง หรือทำการทดลองนำไปใช้ในสถานการณ์จริง เพื่อทดสอบดูว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ เป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพตามที่มุ่งหวังหรือไม่ (ในขั้นนี้บางครั้งจึงใช้คำว่า การทดสอบประสิทธิภาพของรูปแบบ) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริง หรือทดลองใช้รูปแบบ พัฒนาในสถานการณ์จริงจะช่วยให้ทราบอิทธิพลหรือความสำคัญขององค์ประกอบย่อยหรือตัวแปรต่าง ๆ ในรูปแบบ และอิทธิพลหรือความสำคัญของกลุ่มองค์ประกอบหรือกลุ่มตัวแปรในรูปแบบ ผู้วิจัยอาจปรับปรุงแบบใหม่โดยตัดองค์ประกอบหรือตัวแปรที่พบว่ามีอิทธิพลหรือมีความสำคัญน้อยออกจากรูปแบบของตน ซึ่งจะทำได้รูปแบบที่เหมาะสมยิ่งขึ้น สามารถสรุปได้ว่าการทดสอบรูปแบบมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม ความเป็นไปได้ของรูปแบบในการปฏิบัติจริงหรือข้อมูลเชิงประจักษ์โดยวิธีการตรวจสอบมีหลายวิธี เช่น วิธีการตรวจสอบเชิงปริมาณและการตรวจสอบเชิงคุณลักษณะที่ซึ่งผลของการตรวจสอบนำไปสู่การปฏิบัติ หรือการยอมรับรูปแบบและการนำไปสู่การสร้างรูปแบบใหม่หรือการปรับปรุงหรือพัฒนารูปแบบเดิมและสร้างทฤษฎีต่อไป

2. การศึกษาตลอดชีวิต

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ปรับปรุงแก้ไข พ.ศ. 2545 และ 2551) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2551) ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการศึกษาไว้ ดังนี้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ มุ่งให้การจัดการศึกษาของประเทศยึดหลัก “การศึกษาตลอดชีวิต” และได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตไว้ว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” หมายความว่า การศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ได้กำหนดรูปแบบการจัดการการศึกษาของไทย แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1) การศึกษาในระบบ (Formal Education) เป็นการศึกษาที่ระบบแบบแผน วัตถุประสงค์ หลักสูตร กระบวนการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการที่แน่นอนโดยมีจุดประสงค์หลักที่จะพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความสามารถ การศึกษาในระบบจะมีโครงสร้างเป็นลำดับขั้น แบ่งระดับการศึกษาตามอายุของผู้เรียน มีสถานที่เรียน หลักสูตรและเวลาเรียนที่แน่นอน มีการวัดผลและประเมินผลไปตามเงื่อนไขการสำเร็จการศึกษา มีการจัดการศึกษาในสถาบันต่างๆ ได้แก่ โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย การศึกษาในระบบมี 2 ระดับคือ การศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาระดับอุดมศึกษา

2) การศึกษานอกระบบ (Non – Formal Education) เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะพัฒนาความรู้ ความสามารถของคนให้สามารถพัฒนาตนเอง รวมถึง พัฒนาครอบครัว ชุมชน สังคม โดยจะมีการจัดรูปแบบวิธีการเรียนการสอน การวัดประเมินผลที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย วิธีการจัดการ ซึ่งมีความยืดหยุ่น สามารถปรับให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนในแต่ละพื้นที่

3) การศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากความสนใจ หรือความต้องการของบุคคลว่า จะเรียนรู้สิ่งใด จากแหล่งใด เมื่อไร โดยไม่มีการกำหนดหลักสูตร ระยะเวลาเรียน สถานที่เรียน เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทั้งโดยตั้งใจ เช่น การศึกษาหาความรู้จากห้องสมุด จากแหล่งเรียนรู้ จากสื่อต่าง ๆ เป็นต้น และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น ได้รับความรู้โดยอัตโนมัติจากการทำงาน จาก การเข้าร่วมกิจกรรมของสังคม กิจกรรมของศาสนา หรือจากสื่อต่าง ๆ

เมื่อพิจารณาการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบจะพบว่า การศึกษาระบบเป็นการศึกษาสำหรับผู้ที่อยู่ในวัยเรียนโดยประกอบด้วย การศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ส่วนแบบการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาสำหรับผู้พ้นวัยเรียนไปแล้วเป็นส่วนใหญ่ หรือนักการศึกษาหลายท่านเรียน การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาที่ต่อเนื่องจากการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษาทั้ง 3 รูปแบบนี้เป็นองค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต

จุดมุ่งหมายหลักของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เน้นให้ประชาชนทุกคนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต นั่นคือ ได้รับการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ กฎหมาย และนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาลบข้อต่อ ๆ มารวมทั้งแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2679 เน้นให้คนไทยทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ นั่นคือ เมื่อบุคคลเรียนจบจากการศึกษาในระบบแล้ว เมื่อออกมาทำงานไปจนถึงวัยสูงอายุ บุคคลนั้นยังคงศึกษาอย่างต่อเนื่องโดยการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งคือการศึกษาต่อเนื่องนั่นเอง

จากการประมวลแนวคิดของการศึกษาสามารถสรุปหลักการของการศึกษาตลอดชีวิตได้ดังนี้
(สุมาลี สังข์ศรี, 2557: 14-10 ถึง 14-12)

1) การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ การศึกษามีความจำเป็นสำหรับบุคคลในทุกช่วงชีวิต ทั้งวัยทารก วัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ หรือวัยสูงอายุก็ตาม เป็นเครื่องมือทำให้เกิดการพัฒนาตนเอง สามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ และทำให้มีความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต มีความรู้ในการประกอบอาชีพ พัฒนาอาชีพ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น สามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตอยู่ในสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลาได้อย่างเหมาะสม

2) บุคคลมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต ความสามารถในการเรียนรู้ในการรับการศึกษาของบุคคลนั้นมิได้จำกัดเพียงแค่ว่าเมื่อบุคคลอยู่ในวัยเรียนคือ ช่วงวัยเด็ก วัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ตอนต้นเท่านั้น บุคคลที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ตอนกลาง หรือวัยสูงอายุก็สามารถจะเรียนรู้ได้ แม้ว่าในทางจิตวิทยาจะกล่าวถึงพัฒนาการของร่างกายมนุษย์ว่า เมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้น พัฒนาการทางร่างกายจะเป็นไปในทางลดลง แต่ไม่ได้หมายความว่า บุคคลจะเรียนรู้ไม่ได้ เพียงแต่ว่าผู้จัดกิจกรรมการศึกษาจะต้องจัดกิจกรรม ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพพัฒนาการตามวัย ความสนใจ และความต้องการของเขา และช่วงเวลาที่เหมาะสม

3) การศึกษามีได้สิ้นสุดลงเมื่อบุคคลจบการศึกษาจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา โดยทั่วไปมักจะเป็นที่

เข้าใจว่า การศึกษา จะสิ้นสุดลงเมื่อบุคคลเรียนจบการศึกษาระดับใดระดับหนึ่งแล้วเท่านั้น ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง การศึกษาจากโรงเรียนหรือจากมหาวิทยาลัยนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของชีวิต ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยาวนานมาก หลังจากนั้นบุคคลจะต้องออกมาเผชิญกับโลกของชีวิตจริงภายนอกโรงเรียน ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ยาวนานหลายเท่านัก ในช่วงหลังของชีวิตนี้ความรู้ที่ได้รับมาจากการศึกษาอาจนำมาใช้ได้บ้าง แต่ไม่เพียงพอ บุคคลยังต้องเรียนรู้เพิ่มเติมเพื่อให้สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์และความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่เข้ามาในทุกช่วงชีวิต

4) การศึกษาตลอดชีวิตเป็นภาพรวมของการศึกษาทั้งหมด การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทุกประเภทคือ การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบ และการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย

5) การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่มีการผสมผสานกันทั้งในแนวตั้งและแนวนอน การผสมผสานในแนวตั้ง หมายถึง การพิจารณาถึงช่วงชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย บุคคลจะต้องผ่านช่วงชีวิตในวัยต่าง ๆ ตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยสูงอายุ การศึกษามีความจำเป็นสำหรับทุกวัยทุกช่วงอายุตลอดชีวิต เพราะฉะนั้นบุคคลจึงควรได้รับการศึกษาโดยตลอดชีวิต และการศึกษาที่จัดให้แต่ละช่วงอายุควรมีความสัมพันธ์เกี่ยวพันกัน เช่น การศึกษาพื้นฐานควรจะต้องเตรียมผู้เรียนให้มีพื้นฐานด้านต่าง ๆ มีความพร้อมสำหรับการศึกษาในระดับต่อไป ส่วนการผสมผสานในแนวนอนหรือในแนวราบนั้น นักการศึกษาพิจารณาที่แต่ละวัย แต่ละช่วงอายุของบุคคล การศึกษากับชีวิตเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกัน ดังนั้น ในช่วงวัยหนึ่ง ๆ บุคคลควรจะได้รับการศึกษาที่จะช่วยพัฒนาตนเองในทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และทัศนคติ เพื่อจะช่วยให้บุคคลได้พัฒนาอย่างสมบูรณ์ ดังนั้น การศึกษาที่ควรจัดให้ควรเป็นการศึกษาทุกประเภท หรือทุกรูปแบบจากทุกแหล่งความรู้ผสมผสานกัน

6) การศึกษาตลอดชีวิตเน้นความเท่าเทียมกันของโอกาสทางการศึกษา การที่จะให้บุคคลได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้นั้น หน่วยงานที่ผู้รับผิดชอบจะต้องหามาตรการที่จะช่วยให้ทุกคนได้รับโอกาสอย่างเสมอภาคกัน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในเมืองหรือชนบท กลุ่มเป้าหมายที่มีฐานะดีหรือยากจน กลุ่มเป้าหมายที่มีพื้นฐานการศึกษาสูงหรือต่ำ กลุ่มเป้าหมายที่มีอาชีพ หรือผู้ว่างงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้ด้อยโอกาส

7) การศึกษาตลอดชีวิตควรมีความยืดหยุ่นและหลากหลาย การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในเรื่องกฎเกณฑ์ ระเบียบต่าง ๆ มีความยืดหยุ่นทั้งในด้านเนื้อหา วิธีเรียน เวลาเรียน สถานที่ที่เรียน

8) การศึกษามีความเป็นประชาธิปไตยหรือให้อิสระแก่ผู้เรียน เป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกได้ตัดสินใจตามความพร้อมความสามารถ คตามความสนใจ ตามความสะดวกของตนเอง ไม่ควรกำหนดว่า ทุกคนต้องศึกษาในสิ่งเดียวกัน กลุ่มเป้าหมายควรมีอิสระในการเลือกเรียนในสิ่งที่เขาสนใจ

9) การศึกษาสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ การสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้มีความจำเป็นมากที่จะช่วยให้

จัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้ การสร้างแรงจูงใจนั้น ต้องเริ่มที่การให้ความรู้ การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง การชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการศึกษาที่มีต่อบุคคลในทุกช่วงชีวิต การสร้างแรงจูงใจอาจต้องใช้หลากหลายวิธีการ

10) การศึกษาให้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้ บุคคลจะศึกษาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้ จะต้องรู้วิธีการแสวงหาความรู้ หรือมีเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ต้องเรียนรู้วิธีการเรียน เนื้อหาความรู้มีการเปลี่ยนแปลง มีการพัฒนาอยู่เสมอ ไม่นานความรู้ที่กลุ่มเป้าหมายได้รับจะล้าสมัย แต่ถ้าบุคคลรู้วิธีที่จะหาความรู้เพิ่มเติมบุคคลนั้นจะเป็นผู้ทันต่อเหตุการณ์

11) การศึกษาเรียนรู้เรื่องของชีวิตและสภาพปัญหาที่ต้องเผชิญในชีวิตจริง เนื่องจากเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตคือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนกลุ่มเป้าหมายให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีการดำรงชีวิตที่ดี มีอาชีพที่มั่นคง สามารถเผชิญปัญหาและความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ อย่างเหมาะสมดังนั้น สิ่งที่ทำให้ประชาชนได้ศึกษาหาความรู้ควรเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ ควรเป็นสภาพการณ์และปัญหาที่บุคคลจะต้องเผชิญในชีวิตจริง

12) บ้านเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาตลอดชีวิต บ้านนับเป็นสถานที่แห่งแรกที่เป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาตลอดชีวิต และเป็นแหล่งที่จะให้ความรู้แก่บุคคลสืบเนื่องต่อไปทุกช่วงอายุ

13) ชุมชนมีบทบาทสำคัญ แหล่งที่จะให้ความรู้แก่บุคคลถัดจากบ้านมาคือ ชุมชนหรือสังคมเด็กจะได้เรียนรู้จากกลุ่มเพื่อน จากเพื่อนบ้าน จากกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในสังคม จากประเพณีวัฒนธรรม สถาบันศาสนา กลุ่มวิชาชีพ กลุ่มการเมือง สถานประกอบกิจการ สาธารณชน สถานที่ทำงานในลักษณะต่าง ๆ ฯลฯ

14) การศึกษาตลอดชีวิตจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย สถาบันการศึกษาเป็นเพียงแหล่งการเรียนรู้ส่วนหนึ่งเท่านั้น และเฉพาะสถาบันการศึกษาไม่อาจทำให้ประชาชนทุกคนได้รับการศึกษาตลอดชีวิตได้ ดังนั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันศาสนา ฯลฯ ร่วมมือกันจัดการศึกษาตลอดชีวิต

15) การศึกษาตลอดชีวิตเน้นการจัดการศึกษาเพื่อให้บุคคลพึ่งตนเองได้ มนุษย์ต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เพื่อที่จะเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อที่จะแก้ปัญหา ในสมัยก่อนมนุษย์ต้องรู้เพื่อที่จะแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมรอบตัว เพื่อให้มีอาหารและให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ ในสมัยต่อมามนุษย์ยังเผชิญกับสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่มีความซับซ้อนมากขึ้น มนุษย์จึงจำเป็นต้องเรียนรู้ตลอดเวลา เพื่อเผชิญปัญหาและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

3. การศึกษาต่อเนื่อง

แนวความคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งเป็นหลักสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาในประเทศไทย เป็นแนวคิดที่ขยายมุมมองการศึกษาจากเดิมที่เห็นว่า การศึกษาเป็นกิจกรรมเพียงช่วงหนึ่งของชีวิต เป็นกิจกรรมที่มีผู้รับผิดชอบโดยเฉพาะไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่ของการศึกษาที่เห็นว่า แท้จริงแล้วการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ชีวิตของคนแต่ละคนต้องเรียนรู้ไปทำงานไปเป็นกระบวนกรต่อเนื่องตลอดเวลา พระราชบัญญัติการศึกษา

แห่งชาติ พ.ศ. 2542 ยึดหลักการของการศึกษาตลอดชีวิตคือ การศึกษามีความจำเป็นสำหรับบุคคลทุกช่วงชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย โดยบุคคลสามารถเรียนรู้จากการศึกษาได้ทั้ง 3 รูปแบบซึ่งเป็นองค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิตคือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาในระบบเป็นการศึกษาที่มีกฎ ระเบียบ หลักสูตร กระบวนการจัดการเรียนการสอน การวัด ประเมินผล ค่อนข้างตายตัว เป็นการศึกษาสำหรับผู้ที่อยู่ในวัยเรียน ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับปริญญา

การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการดำเนินการและสามารถปรับให้เหมาะสมกับ สภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนในแต่ละพื้นที่ เช่นหลักสูตรสามารถปรับให้เหมาะสมกับความต้องการของ กลุ่มเป้าหมายในแต่ละพื้นที่ กระบวนการจัดการเรียนการสอนไม่จำเป็นต้องเรียนในสถานศึกษา อาจจัดกิจกรรม ในหน่วยงาน ในไร่ นา ในศาลาเอนกประสงค์ การวัดประเมินผลจะพิจารณาจากการนำความรู้ไปใช้ในการดำเนิน ชีวิตหรือการประกอบอาชีพ ไม่เน้นที่การสอบ เป็นการศึกษาสำหรับผู้ที่ย้ายการศึกษาภาคบังคับมาแล้วและ ไม่ได้ศึกษาต่อหรือผู้ที่ประกอบอาชีพแล้ว ไปจนถึงผู้สูงอายุ

การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากความสนใจ หรือความต้องการของบุคคลว่า จะเรียนรู้ สิ่งใด จากแหล่งใด เมื่อไร โดยไม่มีการกำหนดหลักสูตร ไม่มีการกำหนดเวลาเรียนหรือ สถานที่เรียน นอกจากนั้น ยังเป็นเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่นการเรียนรู้จากการดำเนินชีวิตในครอบครัว การได้รับความรู้โดยอัตโนมัติจากการทำงาน จากการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมต่างๆในชุมชนหรือจากสื่อต่าง ๆ การศึกษาตามอัธยาศัย สามารถเกิดขึ้นกับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทั้งเด็กเล็ก ผู้ที่อยู่ในวัยเรียน ผู้ที่ทำงานแล้ว ไป จนถึงผู้สูงอายุ

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวว่าเมื่อบุคคลจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาแล้วยังคงจำเป็นต้อง ได้รับการศึกษาอยู่จนตลอดชีวิต และเรียกการศึกษาหลังจากการศึกษาในระบบโรงเรียนหรือสถานศึกษาว่าเป็น การศึกษาต่อเนื่อง ดังนั้นเมื่อพิจารณาการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบแล้วจะเห็นว่าการศึกษาต่อเนื่องคือ การศึกษานอก ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย นั่นเอง และหลักการจัดการศึกษาต่อเนื่องก็คือหลักการในการจัดการศึกษานอก ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งจะยึดหลักการในการจัดการศึกษานอกระบบเป็นส่วนใหญ่ เพราะการศึกษา ตามอัธยาศัยส่วนใหญ่ไม่มีหลักสูตร ไม่มีการกำหนดเวลาเรียน เพราะฉะนั้นจึงยึดหลักของการศึกษานอกระบบ

3.1 ความหมายของการศึกษาต่อเนื่อง

จากการศึกษาความหมายของการศึกษาต่อเนื่องจากนักวิชาการหลายๆ ท่าน สามารถสรุปประเด็นสำคัญ เกี่ยวกับการศึกษาต่อเนื่องได้ ดังนี้

1) การให้ความรู้เพิ่มเติมในเรื่องที่ได้ศึกษามาแล้ว ในโรงเรียน หรือมหาวิทยาลัย เมื่อบุคคลจบ จากการศึกษา ไปประกอบอาชีพแล้วระยะหนึ่ง มีความจำเป็นต้องหาความรู้เฉพาะ หรือที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น เพิ่มเติม เพื่อปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2) การศึกษาในรูปแบบที่เคยเรียกว่า การศึกษาผู้ใหญ่ ที่รัฐ หรือองค์กรเอกชนจัดให้ แก่ "ผู้ใหญ่" คือ ผู้มีอายุเกินวัยเรียนตามกฎหมาย แต่ไม่มีโอกาสได้เล่าเรียนด้วยเหตุผล

3) กระบวนการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งเกิดขึ้น หรือควรจะเกิดขึ้นตามธรรมชาติของคนเราที่พยายาม เรียนรู้ เพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เป็นการเรียนรู้ เพื่อพัฒนา ซึ่งต้องเรียนรู้ด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการเรียนใน ระบบโรงเรียน หรือนอกระบบโรงเรียน มีผู้สั่งสอนตามแบบแผน หรือเรียนเอง โดยการดู ฟัง สังเกต อ่าน จดจำ ลองทำหาประสบการณ์ ได้มากหรือน้อย ช้าหรือเร็ว แล้วแต่สติปัญญา และโอกาส การจัดระบบการศึกษาอย่างมี แบบแผน

3.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษาต่อเนื่อง

การศึกษาต่อเนื่อง หมายถึง การศึกษาเพื่อเสริมเติมเต็มและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนโดยไม่แบ่งเป็น ระดับชั้น มีลักษณะเป็นหลักสูตรสั้นๆ ที่มีเนื้อหาจบในตัว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) สร้างเสริมความรู้ ความเข้าใจและทักษะเพื่อการประกอบอาชีพหรือพัฒนาอาชีพ
- 2) ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจและทักษะต่าง ๆ เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ
- 3) ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจและทักษะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมและ ชุมชน

หลักสูตรประเภทนี้โดยทั่วไปจะเปิดกว้างสำหรับประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มเป้าหมาย การศึกษานอกโรงเรียนที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปที่สนใจและต้องการเรียนรู้เพื่อนำความรู้ ทักษะหรือประสบการณ์ไปใช้ ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน โดยมีทักษะการอ่านเขียนภาษาไทยเป็นอย่างดี ยกเว้นในบางหลักสูตรอาจกำหนด ให้มี คุณสมบัติเพิ่มเติมที่จำเป็นกับการเรียนรู้ในหลักสูตรนั้นๆ ผู้เรียนจึงสามารถเรียนด้วยตัวเองทั้งที่บ้านหรือที่ทำงาน แล้วแต่เวลาที่ตนเองสะดวก โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายหรือเวลาในการเดินทาง ระยะเวลาการเรียน/จบหลักสูตร .

3.3 ขอบเขตของการศึกษาต่อเนื่อง

องค์การ UNESCO (1987) ได้เสนอแนวความคิดเรื่องการศึกษาต่อเนื่อง ภายใต้โครงการสัมมนาใน โครงการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อปวงชนแห่งเอเชียและแปซิฟิก (APPEAL) เมื่อ ค.ศ. 1987 ได้เสนอรูปแบบของ การศึกษาต่อเนื่องไว้ 6 รูปแบบ ดังนี้

- 1) การจัดการศึกษาหลังจากการรู้หนังสือ ซึ่งมีเป้าหมายที่จะคงสภาพการรู้หนังสือพัฒนา ทักษะการเรียนรู้พื้นฐานต่อการดำรงชีวิต
- 2) การจัดการศึกษาเพื่อการเทียบโอน ซึ่งจัดเป็นโปรแกรมที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ กลับไปเทียบโอนเข้าสู่หลักสูตรของการศึกษาในระบบได้
- 3) การจัดการศึกษาเพื่อการมีรายได้ เพื่อช่วยให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ มีทักษะในการ ประกอบอาชีพ หรือพัฒนาอาชีพ โดยมุ่งที่จะให้มีรายได้เพิ่มขึ้น สามารถตอบสนองความต้องการของ กลุ่มเป้าหมายได้อย่างเป็นรูปธรรม

4) การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและทักษะชีวิต โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้มีความรู้ความสามารถที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขในสังคมปัจจุบัน

5) การจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองความสนใจของบุคคล โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการของตน เพื่อให้มีการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการ

6) การจัดการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับอนาคต โดยเน้นไปที่การเตรียมคนให้มีความรู้ และทักษะสำหรับการทำงาน และการดำรงชีวิต ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ สังคมของประเทศ หรือของโลก

จากการศึกษาแนวคิดและความหมายของการศึกษาต่อเนื่อง สามารถกล่าวได้ว่า การศึกษาต่อเนื่องเป็นการศึกษาเพื่อเสริมเติมเต็มความรู้ที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพแก่บุคคลต่อเนื่องจากการได้รับจากการศึกษาขั้นพื้นฐานและชั้นอุดมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาในระบบ เพราะฉะนั้น การศึกษาต่อเนื่องจึงเป็นการศึกษาที่ต่อเนื่องจากการศึกษาในระบบนั่นเอง การศึกษาต่อเนื่องประกอบด้วยการศึกษาในรูปแบบของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

3.4 ขั้นตอนของการจัดการศึกษาต่อเนื่อง

โดยขอบเขตของการศึกษาต่อเนื่องดังกล่าว ทำให้สรุปได้ว่า จัดการศึกษาต่อเนื่องนั้นส่วนใหญ่จะยึดตามหลักการและขั้นตอนการจัดการศึกษานอกระบบซึ่งมีความยืดหยุ่นในวิธีการจัดการศึกษาและสามารถปรับรายละเอียดต่างๆให้สอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของกลุ่มเป้าหมายให้เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่

ตัวอย่างหลักการและขั้นตอนของการศึกษานอกระบบของโนลส์ (Knowles, 1980) นักการศึกษาผู้ใหญ่ที่มีชื่อเสียงของโลก ได้ระบุขั้นตอนของการจัดการศึกษานอกระบบไว้ 7 ขั้นตอน ดังนี้คือ

- 1) การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้
- 2) การวางแผนร่วมกันระหว่างผู้จัดการเรียนรู้และผู้เรียน
- 3) การวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย
- 4) การตั้งจุดประสงค์ในการเรียนรู้
- 5) การออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้
- 6) การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
- 7) การติดตามประเมินผลโครงการการเรียนรู้

นอกจากนี้ยังมีนักการศึกษาอีกหลายท่านได้ระบุขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ ว่าประกอบด้วยขั้นตอนหลักๆ ดังต่อไปนี้

- 1) การวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย
- 2) การกำหนดจุดประสงค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
- 3) การวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้

4) การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

5) การติดตามประเมินผลกิจกรรมการเรียนรู้

จากหลักการและขั้นตอนการจัดการศึกษานอกระบบ ดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปขั้นตอนของการจัดการศึกษานอกระบบ ซึ่งสามารถนำมาใช้กับการจัดการศึกษาต่อเนื่องได้ดังนี้

ขั้นตอนของการจัดการศึกษาต่อเนื่อง จึงประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

- 1) การสำรวจความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย และข้อมูลเบื้องต้นของตัวกลุ่มเป้าหมาย ชุมชน และบริบทอื่น ๆ
- 2) การวิเคราะห์ข้อมูล และกำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษา หรือการพัฒนาตัวกลุ่มเป้าหมาย
- 3) การออกแบบหลักสูตร ซึ่งควรผสมผสานกันระหว่างความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย กับเป้าประสงค์ของหน่วยงานในการจัดการศึกษา
- 4) การจัดเตรียมการเรียนการสอน และวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการศึกษา
- 5) การจัดการเรียนการสอน โดยเน้นการจัดการตามหลักการสอนผู้ใหญ่
- 6) การวัดและประเมินผล เน้นที่ผลสัมฤทธิ์ของตัวผู้เรียน และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน

3.5 การจัดทำหลักสูตรสำหรับการศึกษาต่อเนื่อง

การจัดทำหลักสูตรของการศึกษาต่อเนื่องอาจทำได้หลายลักษณะ ดังนี้

- 1) จัดทำเป็นหลักสูตรระยะสั้น 40 – 100 ชั่วโมง เป็นหลักสูตรที่จบในตัวเอง
- 2) การเรียนแต่ละหลักสูตรเป็นอิสระต่อกัน เรียนได้ตามความต้องการ แต่ก็สามารถ เอาผลการเรียนแต่ละหลักสูตรมาประมวลรวมเพื่อขอเทียบโอนผลการเรียนก็ได้
- 3) ขอบเขตของเนื้อหาในหลักสูตร ใช้รูปแบบ 6 รูปแบบของ UNESCO โดยนำเอาหมวดวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมาเป็นฐานในการคิดว่าจะออกแบบหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องระยะสั้นได้อย่างไร
- 4) ในแต่ละหลักสูตรนอกจากจะมีเนื้อหาสาระที่ออกแบบไว้แล้ว จะต้องเพิ่มเอกลักษณ์ของการศึกษานอกโรงเรียน คือ ฝึก “การคิดเป็น” เต็มเข้าไปทุกหลักสูตร
- 5) การนำไปใช้ อาจทำได้ 2 วิธีคือ จัดทำเป็น Module ที่ผู้เรียนสามารถเรียนด้วยตนเอง สำเร็จรูปในตัวเอง และจัดทำเป็น Course outline สำหรับสถานศึกษาใช้เป็นแนวการจัดการศึกษา

4. การศึกษาทางไกล

การศึกษาทางไกลเป็นวิธีการในการจัดการศึกษาซึ่งผู้เรียนและผู้สอนมิได้เผชิญหน้ากันแบบการเรียนในชั้นเรียน แต่ผู้สอนถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ไปยังผู้เรียนโดยสื่อประเภทต่างๆ ให้ผู้เรียนศึกษาด้วยตนเอง โดยผู้เรียนสามารถกำหนดเวลา จัดแบ่งเวลาในการศึกษาของตนเอง ควบคุมการเรียนด้วยตนเอง (สุมาลี สังข์ศรี, 2549)

หลักการของการศึกษาทางไกล (สุมาลี สังข์ศรี, 2549)

จากการศึกษารายละเอียดของการศึกษาทางไกลจากนักการศึกษาทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ (เช่น วิจิตร ศรีสอ้าน และคณะ (2534) ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2534) แมคเคนซีและคณะ (Mckenzie and others, 1975), เพอร์รี่ (Perry, 1977), แดเนียลและคณะ (Daniel and other, 1982), คีแกน (Keegan, 1986), โฮล์มเบิร์ก (Holmberg, 1989) สามารถสรุปหลักการสำคัญของการศึกษาทางไกลได้ดังนี้

1) เป็นการเรียนการสอนที่ผู้เรียนและผู้สอนไม่ได้อยู่ในที่เดียวกัน เนื่องจากการศึกษาทางไกลเน้นการเรียนการสอนโดยใช้สื่อต่าง ๆ เป็นหลัก ดังนั้น ผู้สอนหรือผู้ให้ความรู้จะถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ออกมาในรูปของสื่อแล้วส่งไปยังผู้เรียนโดยผู้เรียนไม่ต้องมาพบผู้สอนโดยตรง ผู้เรียนจะเรียนด้วยตนเองจากสื่อต่าง ๆ สถาบันการศึกษาที่จัดการศึกษาทางไกลอาจจะมีการกำหนดให้ผู้เรียนได้พบกับผู้สอนบ้างเป็นครั้งคราว แต่จะใช้เวลาส่วนใหญ่ศึกษาจากสื่อด้วยตนเอง

2) เป็นการเรียนการสอนที่เน้นการศึกษาด้วยตนเอง การที่กล่าวว่าเป็นการเรียนการสอนที่เน้นการศึกษาด้วยตนเอง เพราะโดยวิธีการของการศึกษาทางไกลนั้น ผู้เรียนจะเป็นผู้กำหนดเวลาศึกษาหาความรู้จากสื่อต่าง ๆ ด้วยตนเอง กำหนดสถานที่เรียนเอง กำหนดเวลาหยุดพักเอง ผู้เรียนจะศึกษาและทำกิจกรรมเสริมต่าง ๆ ตามเวลาที่ผู้เรียนสะดวกหรือมีความพร้อม อาจจะไปที่บ้านหรือที่ทำงานหรือที่อื่น ๆ ตามความสะดวก โดยผู้เรียนไม่ต้องเรียนตามตารางสอน ไม่ต้องเรียนตามช่วงเวลา และสถานที่ที่สถาบันหรือครูเป็นผู้กำหนด การเรียนการสอนไม่ได้เกิดขึ้นในห้องเรียน โดยมีครูเป็นศูนย์กลาง

3) มีการใช้สื่อประเภทต่าง ๆ เป็นเครื่องมือในการจัดการศึกษา การเรียนการสอนจะกระทำด้วยการใช้สื่อประเภทต่าง ๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ เทปเสียง คอมพิวเตอร์ ดาวเทียม เป็นต้น เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้ อาจมีการใช้สื่อบุคคลบ้างเป็นครั้งคราว เป็นการเสริมการใช้สื่อต่าง ๆ นั้นมีทั้งการใช้สื่อประเภทหนึ่งเพียงสื่อเดียวหรืออาจใช้สื่อหลายๆ ประเภทผสมผสานกัน นอกจากนั้น การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้เรียนกับสถาบันการศึกษาจะใช้การติดต่อผ่านสื่อต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน เช่น จดหมาย โทรศัพท์ โทรสาร เป็นต้น

4) มีการจัดเตรียมสื่ออย่างเป็นระบบก่อนเริ่มการเรียนการสอน ด้วยวิธีการของการศึกษาทางไกล คณะผู้รับผิดชอบหรือสถาบันผู้จัดการการศึกษาทางไกล จะต้องมีการเตรียมความพร้อมในระบบการจัดการศึกษาทุกขั้นตอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อการเรียนการสอน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของระบบการเรียนการสอนนี้จะต้องพร้อมและต้องผลิตสื่อแต่ละชนิดให้แล้วเสร็จก่อน จึงจะเริ่มรับนักศึกษาได้ ซึ่งต่างจากการเรียนการสอนแบบชั้นเรียน ซึ่งมีครูเป็นหลัก ถ้าครูพร้อมจะสามารถดำเนินการเรียนการสอนได้เลย สื่อเป็นส่วนประกอบเท่านั้น อาจจะทำเตรียมภายหลังได้

5) เป็นการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ผู้สอนหรือผู้เชี่ยวชาญเป็นทีมในการผลิตเนื้อหาวิชาหนึ่งๆ เพื่อถ่ายทอดลงสู่สื่อประเภทต่าง ๆ นั้น ส่วนใหญ่จะใช้ผู้สอนหรือผู้เชี่ยวชาญเนื้อหาในวิชานั้น ๆ หลายคน

ร่วมเขียนร่วมผลิต ซึ่งนับได้ว่า เป็นการประกันคุณภาพประกันมาตรฐานเนื้อหาของวิชานั้น ๆ ได้ นอกจากนั้น ในขั้นตอนอื่น ๆ ตั้งแต่การพัฒนาหลักสูตร การจัดส่งสื่อไปยังผู้เรียน และการประเมินผลการเรียน ก็มีการดำเนินการโดยผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญเป็นทีมเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นการประกันคุณภาพของระบบการเรียนการสอนด้วยวิธีนี้

6) เป็นการเรียนการสอนที่จัดแก่ผู้เรียนเป็นจำนวนมาก สามารถจัดให้แก่ผู้เรียนได้ทั่วประเทศ การจัดการศึกษาด้วยวิธีการศึกษาทางไกลนั้น สามารถจัดให้แก่ผู้เรียนได้คราวละมาก ๆ โดยไม่จำกัดจำนวน สามารถจัดให้แก่ผู้เรียนได้อย่างทั่วถึง ซึ่งจะต่างจากการเรียนการสอนแบบชั้นเรียน เพราะชั้นเรียนหนึ่งๆ จะมีผู้เรียนได้จำนวนหนึ่งเท่านั้น

7) มีการจัดเครือข่ายเพื่อให้บริการสนับสนุนการศึกษา ในการจัดการศึกษาด้วยวิธีการศึกษาทางไกลนั้น หน่วยงานหรือสถาบันผู้จัดส่วนใหญ่จะจัดให้มีเครือข่ายในระดับท้องถิ่น เพื่อให้บริการสนับสนุนการศึกษาของผู้เรียน เช่น อาจเป็นสถานที่ที่ผู้เรียนมาพบกับผู้สอนเพื่อติวหรือเรียนเสริมเป็นครั้งคราว เป็นสถานที่ที่ผู้เรียนมาขอใช้บริการสื่อประเภทต่าง ๆ หรือผู้เรียนมาขอคำแนะนำปรึกษา หรือมาขอรับข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับการเรียน เป็นต้น

วิธีการศึกษาทางไกลได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องให้สอดคล้องกับวิวัฒนาการของสื่อและเทคโนโลยี ทั้งนี้เพื่อที่จะใช้ประโยชน์จากสื่อและเทคโนโลยีได้อย่างเต็ม ศักยภาพ เพื่อช่วยให้โอกาสแก่ประชาชนได้เรียนรู้ได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ แม้ไม่ได้เรียนอยู่ใน ห้องเรียน ต่อไปนี้เป็นการนำเสนอรูปแบบของการจัดการศึกษาทางไกล ขั้นตอนในการจัด การศึกษาทางไกล และสื่อที่ใช้ในการจัดการศึกษาทางไกล รูปแบบการศึกษาทางไกล รูปแบบการศึกษาทางไกลนั้นมีการพัฒนาตั้งแต่การให้ปริญญาภายนอกของมหาวิทยาลัย ลอนดอน เมื่อ ค.ศ. 1836 (พ.ศ. 2376) จนถึงปัจจุบันสามารถจัดกลุ่มรูปแบบของการศึกษา ทางไกลได้เป็น 3 รูปแบบ ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าจะใช้เกณฑ์ใดในการจัดดังต่อไปนี้ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2539: 200 –202, 225)

การจัดรูปแบบการศึกษาทางไกลโดยยึดผู้เรียน รูปแบบการศึกษาทางไกลที่ยึด ผู้เรียนเป็นหลัก สามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1) การศึกษาทางไกลแบบเดี่ยว (Single Mode) เป็นการจัดการศึกษา ทางไกลที่ไม่มีชั้นเรียน กลุ่มผู้เรียนคือ ผู้ที่ศึกษาด้วยตนเองจากสื่อที่บ้าน หรือสถานที่อื่น ๆ ที่ สะดวกโดยไม่ต้องมาเข้าชั้นเรียน

2) การศึกษาทางไกลแบบทวิ (Dual Mode) หรือนักการศึกษาบางกลุ่มใช้ว่า แบบคู่ขนาน เป็นการจัดการศึกษาทางไกลที่มีนักศึกษา 2 ประเภทคือ นักศึกษาที่เรียนแบบชั้นเรียน และนักศึกษาที่เรียนด้วยตนเองด้วยวิธีทางไกล (ไม่ต้องเข้าชั้นเรียน)

3) การศึกษาทางไกลแบบตรี (Triple Mode) หรือนักการศึกษาบางกลุ่มใช้ว่าแบบผสมผสาน เป็นการจัดการศึกษาทางไกลที่มีนักศึกษา 3 ประเภทคือ แบบชั้นเรียน แบบเรียนด้วย ตนเองที่บ้าน และผู้ที่มาเข้าชั้นเรียนบ้าง เรียนเองบ้าง ตามความพร้อม

5. การปฏิรูปมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

จากวิกฤตที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชเผชิญความท้าทายในปัจจุบันและอนาคตด้านจำนวนนักศึกษาที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง และการเพิ่มโอกาสให้ผู้ที่อยู่ในวัยทำงานและผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับโครงสร้างประชากรของประเทศไทย ด้านการพัฒนาระบบการจัดการศึกษาทางไกลให้มีประสิทธิภาพ ทันสมัย สะดวกในการเรียนอย่างมีคุณภาพ และได้มาตรฐาน และด้านการพัฒนาคณาจารย์และบุคลากรให้เข้าใจ เข้าถึง และร่วมพัฒนาระบบการศึกษาทางไกล สภามหาวิทยาลัยจึงมีคำสั่งที่ 11/2561 วันที่ 11 เมษายน 2561 เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการปฏิรูปมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชเพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่มหาวิทยาลัยเผชิญและจำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูบูรณะ โดยการทำการวิจัยและรับฟังความคิดเห็นจากบุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยอย่างกว้างขวาง จัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการปฏิรูปมหาวิทยาลัยด้านต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินการตามภารกิจบรรลุความเป็นเลิศในฐานะมหาวิทยาลัยเปิดที่ใช้ระบบการศึกษาทางไกล ส่งเคราะห์และจัดทำแผนปฏิรูปมหาวิทยาลัยเพื่อเสนอขอความเห็นชอบต่อสภามหาวิทยาลัยเพื่อใช้เป็นแผนปฏิรูปมหาวิทยาลัยต่อไป โดยได้จัดตั้งคณะอนุกรรมการทั้งสิ้น 6 คณะคือ 1) คณะอนุกรรมการด้านการรับฟังความคิดเห็นและการวิจัย 2) คณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาและพัฒนาระบบการศึกษาทางไกล 3) คณะอนุกรรมการพัฒนาเทคโนโลยีการศึกษาทางไกล 4) คณะอนุกรรมการพัฒนาบุคลากรตามกรอบมาตรฐานการศึกษาทางไกล 5) คณะอนุกรรมการพัฒนาอุทยานการศึกษา รัชมังคลาภิเษก และ 5) คณะอนุกรรมการด้านการแก้ไขปัญหาและพัฒนาระบบเกี่ยวกับข้อบังคับ ระเบียบ ประกาศที่เกี่ยวกับงบประมาณเงินรายได้ของมหาวิทยาลัย

ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาระบบการศึกษาทางไกลนั้น ได้มีการจัดประชุมคณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาและพัฒนาระบบการศึกษาทางไกลเพื่อรับฟังความคิดเห็น (hearing) กับคณาจารย์สาขาวิชาต่าง ๆ และบุคลากรของสำนักที่เกี่ยวข้องได้ผลที่สำคัญ ดังนี้

- 1) การจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรีได้มีการเพิ่มแผนการศึกษาจาก 1 แผน มาเป็น 3 แผนคือ แผนที่ ก1 ที่ศึกษาด้วยตนเองและสอบปลายภาค แผน ก2 ที่มีการสอบกลางภาคและปลายภาค และแผน ก3 ที่มีการจัดกิจกรรมร่วมเรียนรู้ 2 ครั้ง ครั้งละ 12 ชั่วโมง รวมทั้งการสอบกลางภาคและปลายภาค โดยทุกแผนเปิดให้สอบซ่อมได้
- 2) การจัดการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษาได้มีการวิเคราะห์ภาระงานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์/การศึกษาค้นคว้าอิสระในระบบการศึกษาทางไกล และระบบบริหารวิชาการระดับบัณฑิตศึกษาพร้อมภาระหน้าที่ปัจจุบันของสำนักบัณฑิตศึกษา
- 3) การจัดการเรียนการสอนระดับต่ำกว่าปริญญาให้ครอบคลุมทั้งการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยในส่วนการศึกษานอกระบบครอบคลุมการจัดการศึกษาแบบโมดูล (modular approach) ซึ่งมีค่า 1-3 หน่วยกิต และมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิต เสริมการทำงาน และงานอดิเรก และการจัดการศึกษา

ในระดับประกาศนียบัตร และโครงสร้างสัมฤทธิ์บัตรซึ่งมีลักษณะเป็นชุดวิชา ชุดวิชาละ 6 หน่วยกิต รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบบริการวิชาการแก่สังคม

- 4) การจัดทำบันทึกข้อตกลง (Memorandum of Understanding; MOU) กับหน่วยงานต่าง ๆ ที่สำคัญคือ มหาวิทยาลัยไซเบอร์ไทย (Thai Cyber University; TCU) และสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

แผนปฏิรูปสู่การปฏิบัติมีทั้งสิ้น 4 ด้านคือ ด้านการจัดการเรียนการสอนในทุกระดับที่ smart การศึกษา ตามอัยาศัยที่ smart การบริการวิชาการแก่สังคมที่ smart และการพัฒนาองค์กรโดย SMART คือ STOU Model of Academic Recognition of Teaching ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาต่อเนื่องคือ การศึกษาตามอัยาศัยที่ smart เป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาต่อเนื่องจะเกี่ยวข้องกับอุทยานการศึกษารัชชังคลาภิเษก และโครงการก่อสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์รัชกาลที่ 9 และการบริการวิชาการแก่สังคมที่ smart เป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาระบบบริการวิชาการแก่สังคมที่เป็นระบบการจัดการเรียนการสอนระดับต่ำกว่าปริญญา (non-degree program) ทั้งในรูปหลักสูตร โมดูล และสัมฤทธิ์บัตร เพื่อให้มีระบบและกลไกที่ชัดเจน

แนวคิดของการพัฒนาการเรียนการสอนทางไกลระดับต่ำกว่าปริญญาในลักษณะของโมดูลการสอนทางไกล (Modular System) มีดังนี้

- 1) การพัฒนาหลักสูตรเป็นโมดูลการสอนทางไกลที่ทำให้เกิดความรู้/ทักษะเฉพาะ ลักษณะของเนื้อหาในแต่ละหลักสูตรอาจจะมีปฏิสัมพันธ์กัน สามารถนำมารวมเป็นชุดวิชาได้ภายหลัง และมีความยืดหยุ่น
- 2) หลักสูตรมีการคิดค่าใช้จ่าย/เก็บค่าลงทะเบียนตามความเหมาะสม

แนวคิดการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบบริการวิชาการแก่สังคมเป็นการเผยแพร่สื่อการเรียนการสอนทางไกลบางส่วนที่ผลิตจากชุดวิชาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชนโดยทั่วไปสามารถเข้าศึกษาได้โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย เช่น รายการ e-tutorials รายการวิทยุกระจายเสียงประกอบชุดวิชา รายการวิทยุโทรทัศน์ ประกอบชุดวิชาและอื่น ๆ เป็นต้น บริการวิชาการแก่สังคมจากงบประมาณแผ่นดิน และการจัดทำสื่อ/โมดูลการสอนทางไกลที่มีเนื้อหาบางส่วนของชุดวิชา หรือผลิตขึ้นใหม่ตามความต้องการของสังคมหรือกลุ่มเป้าหมาย

ในแผนปฏิรูปฯ ได้มีแนวคิดในการปรับปรุงบทบาทหน่วยงานสนับสนุนคือ สำนักการศึกษาต่อเนื่องและศูนย์วิทย์พัฒนา มสธ. สำนักการศึกษาต่อเนื่องที่มีการดำเนินงานอุทยานการศึกษาที่มีกองทุนรองรับอาจมีการแสวงหาผู้ให้การสนับสนุนเพื่อให้บริการแบบ Public Services ที่มหาวิทยาลัยมีความเชื่อมโยงกับชุมชนด้วยภารกิจของสำนักการศึกษาต่อเนื่องที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนชื่อของสำนัก ๆ ใหม่ เช่น สำนักศึกษานอกระบบ และตามอัยาศัย สำนักการศึกษาตลอดชีวิต เป็นต้น ที่รับผิดชอบทั้ง Non-Formal และ Informal Education ส่วนศูนย์วิทย์พัฒนา มสธ.ต้องรองรับการเป็นศูนย์การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การเป็นศูนย์ข้อมูลสำคัญของท้องถิ่นที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานตามภารกิจของมหาวิทยาลัย และต้องรองรับงานพันธกิจชุมชนสัมพันธ์ในท้องถิ่นที่รับผิดชอบ

6. โครงการการศึกษาต่อเนื่องของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

สำนักการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชมีโครงการการศึกษาต่อเนื่องที่สำคัญ 2 โครงการ คือ หลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้นและโครงการสัมฤทธิ์บัตร

6.1 หลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น สำนักการศึกษาต่อเนื่องเปิดหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้นที่หลากหลายในแต่ละปีโดยการนำข้อมูลความต้องการในการจัดฝึกอบรมจากหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัย และหน่วยงานภายนอกมหาวิทยาลัยทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อนำมาจัดทำและออกแบบเป็นหลักสูตรฝึกอบรมที่ตรงตามความต้องการของผู้ที่ใช้บริการ หลักสูตรแบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้

- 1) หลักสูตรร่วมกับสาขาวิชา/สำนัก/สถาบันต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย
- 2) หลักสูตรของสำนักการศึกษาต่อเนื่องที่รับข้อมูลจากเอกสารสรุปผลการวิเคราะห์ความต้องการฝึกอบรมจากงานวิเคราะห์ พร้อมทั้งศึกษาข้อมูลจากคู่มือฐานข้อมูลหลักสูตรฝึกอบรม กรณีถ้าไม่มีข้อมูลจากคู่มือฐานข้อมูลหลักสูตรฝึกอบรม สำนักการศึกษาต่อเนื่องจะพิจารณาคัดเลือกผู้ที่มีประสบการณ์ตรงกับเนื้อหาหลักสูตรมาเป็นผู้ออกแบบหลักสูตร
- 3) หลักสูตรที่จัดฝึกอบรมตามความต้องการของหน่วยงานภายนอกมหาวิทยาลัย (In – House) โดยหน่วยงานที่แจ้งความต้องการในการฝึกอบรมทำหนังสือขอความร่วมมือในการจัดฝึกอบรม โดยกรอกรายละเอียดเพื่อแยกประเด็นพิจารณาว่า เป็นความต้องการหลักสูตรประเภท (1) ความต้องการหลักสูตรเดิมที่มีอยู่ (2) ความต้องการปรับปรุงหลักสูตรเดิมที่มีอยู่ และ (3) ความต้องการให้ออกแบบหลักสูตรใหม่

หากเป็นสูตรที่สำนักการศึกษาต่อเนื่องไม่ได้มีการออกแบบหลักสูตร หรือเป็นเนื้อหาหลักสูตรที่กฎหมายกำหนดไว้ชัดเจน สำนักการศึกษาต่อเนื่องจะไม่นำเข้าระบบ ISO และไม่มีข้อกำหนดรหัสหลักสูตร ในกรณีที่เป็นหลักสูตรเดิมที่สำนักการศึกษาต่อเนื่องมีอยู่ ฝ่ายวิเคราะห์จะดำเนินการทบทวนปรับปรุงหลักสูตรทุก 3 ปี

การให้คำปรึกษาในการจัดฝึกอบรมสำหรับหน่วยงานภายนอกทั้งหมดทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งทางโทรศัพท์หรือหนังสือขอความร่วมมือ ฝ่ายวิเคราะห์จะดำเนินการให้คำปรึกษาในเบื้องต้นก่อน เช่น หัวข้อวิชา/วัตถุประสงค์ของหลักสูตร ค่าใช้จ่าย ฯลฯ

6.2 โครงการสัมฤทธิ์บัตร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชได้ขยายโอกาสทางการศึกษาแก่นักเรียนทุกระดับชั้น ไม่จำกัดอายุและวุฒิการศึกษา แม้ไม่สำเร็จการศึกษาระดับใด เข้าสู่โครงการเรียนล่วงหน้า ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ โครงการสัมฤทธิ์บัตร (เรียน 4 เดือน) ที่มุ่งให้บริการทางการศึกษาแก่นักเรียนเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะทางด้านวิชาการและวิชาชีพแขนงวิชาสาขาต่าง ๆ เป็นการเสริมองค์ความรู้ระหว่างที่เรียนในชั้นเรียนได้ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ นักเรียนโครงการสัมฤทธิ์บัตรสามารถเรียนด้วยตนเองโดยไม่ต้องเข้าชั้นเรียนตามปกติ เมื่อสอบผ่านจะได้รับ ใบสัมฤทธิ์บัตรรับรองความรู้ในชุดวิชาและรายวิชานั้น ๆ และสามารถสะสมชุดวิชา/รายวิชา โอนเข้าในหลักสูตรการศึกษาระดับปริญญาตรี ได้อีกด้วย (<https://www.stou.ac.th> > study > sumrit > Learn > LEARN)

- ผู้เรียนตาม โครงการสัมฤทธิ์บัตร โครงการเรียนล่วงหน้า จะต้องเรียนด้วยตนเอง ตามระบบ การสอนทางไกล ซึ่งเป็นวิธีการให้การศึกษาถึงบ้านและบริการ ถึงตัวผู้เรียนและเข้าสอบในวันเสาร์และอาทิตย์

- ผู้เรียน โครงการสัมฤทธิ์บัตร โครงการเรียนล่วงหน้าสามารถเรียนได้ด้วยตนเองโดยอาศัยสื่อการสอนประเภทต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัย จัดขึ้นได้แก่ เอกสารการสอน แบบฝึกปฏิบัติ และเทปเสียง/ซีดีประจำชุดวิชาที่จัดไว้อย่างมีระบบในรูปของชุดการสอน เรียกว่า ชุดวิชา

- ชุดวิชา แต่ละชุดวิชาไม่ต่ำกว่า 6 หน่วยกิตทวิภาคของหลักสูตรอุดมศึกษาทั่วไป

- รายวิชาแต่ละรายวิชาไม่ต่ำกว่า 3 หน่วยกิตทวิภาค

- ผู้เรียนที่สอบผ่านชุดวิชา/รายวิชาใดใน โครงการสัมฤทธิ์บัตร นอกจากจะได้รับ ใบสัมฤทธิ์บัตรรับรองความรู้ในชุดวิชา/รายวิชานั้น ๆ แล้ว เมื่อสมัครเป็นนักศึกษาปริญญาตรีของ มสธ. สามารถนำชุดวิชา/รายวิชามาขอโอนเข้าในหลักสูตรปริญญาตรีได้ทุกชุดวิชาที่ปรากฏในโครงสร้างหลักสูตรปัจจุบัน ที่เข้าศึกษาใหม่ หรือกำลังศึกษา

- นักศึกษา มสธ. ที่ลงทะเบียนเรียนตามหลักสูตรปกติสามารถเข้าศึกษา โครงการสัมฤทธิ์บัตร โครงการเรียนล่วงหน้า ควบคู่ไปด้วย และขอโอนชุดวิชาที่สอบผ่านเข้าในหลักสูตรปริญญาตรีที่กำลังศึกษาอยู่ในขณะนั้นได้ จบปริญญาตรีเร็วขึ้น

- นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในทุกระดับชั้น สามารถลงทะเบียนเรียนใน โครงการสัมฤทธิ์บัตร โครงการเรียนล่วงหน้า นี้ไปพร้อมกันได้ และยังสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปเสริมวิชาที่เรียนในชั้นเรียน

- สามารถเก็บสะสมชุดวิชาที่สอบผ่าน ใน โครงการสัมฤทธิ์บัตร โอนเข้าเรียนต่อ ในหลักสูตรปริญญาตรีของ มสธ.

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุมาลี สังข์ศรี และคณะ (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับกลุ่มเป้าหมายเกษตรกรในสังคมไทย โดยการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรจาก 10 จังหวัดทั่วประเทศ จำนวน 1,000 คน ผู้นำชุมชน และกรรมการชุมชน จำนวน 200 คน เจ้าหน้าที่องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่จำนวน 200 คน และผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 12 คน เครื่องมือในการวิจัยสำหรับแต่ละกลุ่มตัวอย่างคือ แบบสอบถาม และมีการจัดเวทีชาวบ้านกับผู้แทนเกษตรกร และสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญ ผลการวิจัยในส่วนขอรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับเกษตรกรนั้น รูปแบบฯ ที่เสนอจากการวิจัยนี้ประกอบด้วย 1) หลักการในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตแก่เกษตรกร 2) วัตถุประสงค์ในการจัด 3) รูปแบบย่อยในการจัดการศึกษาประกอบด้วย (1) การศึกษาตามอัธยาศัยมีรายละเอียดประกอบด้วย เนื้อหา สื่อ วิทยากร แหล่งความรู้ และสถานที่ที่เรียนรู้ (2) การศึกษานอกระบบมีรายละเอียดประกอบด้วย เนื้อหา/หลักสูตร วิธีการเรียนรู้ สื่อ สถานที่จัดกิจกรรม และระยะเวลา 4) การวัดและประเมินผล 5) การเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ 6) หน่วยงานที่ควรเป็นผู้จัด 7) เครือข่ายที่ควรร่วมจัด และ 8) การมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เอกศักดิ์ แดงเดช (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนา รูปแบบการศึกษาต่อเนื่องเพื่อความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ การดำเนินการวิจัยมี 6 ขั้นตอน คือ 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลและศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การยกร่างรูปแบบการศึกษาต่อเนื่อง 3) การวิเคราะห์โครงสร้างรูปแบบ 4) การปรับโครงสร้างรูปแบบ 5) การวิเคราะห์โครงสร้างรูปแบบที่ผ่านการปรับ 6) สรุปรูปแบบการศึกษาต่อเนื่องที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย 1) ข้อมูลเกี่ยวกับหน่วยงานการศึกษาต่อเนื่องของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย 4 แห่งและ มหาวิทยาลัยในประเทศสหรัฐอเมริกา 3 แห่ง และ 2) ผู้เชี่ยวชาญในประเทศไทยซึ่งมีบทบาทหน้าที่ด้านบริหารหรือด้านวิชาการของหน่วยงานการศึกษาต่อเนื่องและการศึกษานอกโรงเรียน จำนวน 2กลุ่ม กลุ่มที่ 1 จำนวน 16 ท่าน และกลุ่มที่ 2 จำนวน 9 ท่าน เครื่องมือการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โครงร่างรูปแบบการศึกษาต่อเนื่องที่สังเคราะห์ขึ้น เทปบันทึกเสียง ตัวผู้วิจัย และผู้ช่วยวิจัย ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านโครงสร้างการดำเนินงานหน่วยงานการศึกษาต่อเนื่อง ควรเป็นหน่วยงานหารายได้ในรูปแบบวิสาหกิจ ควรมีการบริหารแบบโครงการพึ่งตนเอง ควรมีการสำรวจความต้องการสังคมอย่างสม่ำเสมอและควรใช้เทคโนโลยีช่วยเสริมระบบงาน 2) ด้านการบริการวิชาการควรส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชนทุกกลุ่ม เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ควรมีหลักสูตรที่หลากหลายตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการ ควรใช้เทคนิคการเรียนทางไกล และใช้สื่อสารมวลชนขยายโอกาสพัฒนาคุณภาพมาตรฐาน ประเมินผลที่มีการติดตามผล ควรเน้นการศึกษาเป็นเรื่องสนุก และ 3) เครือข่ายในการบริการควรร่วมมือกับองค์กรการศึกษาอื่นๆ เพื่อขยายการให้บริการและ ระดมทรัพยากรจากทุกภาคส่วน ควรจัดการศึกษาร่วมกับแหล่งการเรียนรู้เพื่อให้เกิดเครือข่ายการเข้าถึงความรู้ที่ไม่มีขอบเขตเพื่อส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลและเพื่อส่งเสริมให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้

อมราภรณ์ หมีปาน (2549) ได้ทำวิจัยเรื่องการพัฒนา รูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องทางวิชาชีพแบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพพยาบาล การดำเนินการวิจัยประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือ 1) เปรียบเทียบแนวคิด โครงสร้างการบริหารจัดการ ระบบบริหารจัดการการเรียนรู้ หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการควบคุมคุณภาพในการจัดการศึกษาต่อเนื่องทางวิชาชีพพยาบาล ของสถาบันการศึกษาพยาบาลทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ 2) ศึกษาสภาพและความต้องการการจัดการศึกษาต่อเนื่องทางวิชาชีพแบบอิเล็กทรอนิกส์ ของพยาบาลในประเทศไทย 3) พัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องทางวิชาชีพแบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพพยาบาล 4) การทดลองใช้รูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องทางวิชาชีพแบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพพยาบาล กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย สถาบันการศึกษาพยาบาลที่ดำเนินการจัดการศึกษาต่อเนื่องทางวิชาชีพ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ รวม 13 แห่ง ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการเรียนการสอนแบบอิเล็กทรอนิกส์ 10 ท่าน พยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทย 400 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพพยาบาลจำนวน 10 ท่าน และพยาบาลวิชาชีพจำนวน 20 คน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องทางวิชาชีพแบบ

อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพพยาบาล มีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 องค์ประกอบหลักคือ 1) หลักการและวัตถุประสงค์ 2) การบริหารจัดการและการควบคุมคุณภาพ 3) เนื้อหารายวิชาหรือหลักสูตร 4) ระบบบริหารจัดการการเรียนรู้ออนไลน์ และ 5) การจัดการเรียนการสอน ในส่วนของกระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบอิเล็กทรอนิกส์ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนคือ 1) การเตรียมความพร้อม 2) การให้เข้าถึงข้อมูล 3) การสร้างประชาคมการเรียนรู้ 4) การเรียนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ 5) การประเมินผลการเรียนและการสอน สำหรับผลการทดลองรูปแบบและการประเมินความคิดเห็น เกี่ยวกับรูปแบบพบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

อรอำไพ บุรานนท์.(2554) ได้ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามความต้องการของผู้สูงอายุ ศูนย์บริการผู้สูงอายุดินแดง สังกัดกรุงเทพมหานครใน 4 ด้าน ได้แก่ ความต้องการทางกาย ความต้องการทางด้านจิตใจ ความต้องการทางด้านสังคม และความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุเพศหญิงต้องการแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสูงกว่าเพศชาย ผู้สูงอายุระหว่าง 60-69 ปีโดยมีความต้องการแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้านความต้องการทางกายสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไป ผู้สูงอายุที่ไม่ได้เรียนหนังสือและผู้สูงอายุที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ต้องการแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตทางด้านจิตใจสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือปวช.

สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล (2558) ได้นำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ ผล การวิจัยพบว่า แนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทยเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของบุคคลและชุมชน รัฐบาลและหน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องกำหนดแนวทางที่ชัดเจน และการกำหนดแนวทางดังกล่าวควรจะต้องพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เช่น สภาพและข้อจำกัดของการจัดการศึกษาที่ผ่านมา นโยบายและเป้าหมายของการจัดการศึกษาของประเทศไทย สภาพและความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการจัดการศึกษา เป็นต้น

ชนกนารถ บุญวัฒน์กุล (2559) ได้ศึกษาแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย โดยการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยแล้วมาสร้างแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย โดยการสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 8 ท่าน ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม และการตรวจสอบประสิทธิภาพของแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยการสัมภาษณ์เพื่อรับรองแนวทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย กับผู้ปฏิบัติงานภาคสนาม จำนวน 8 ท่าน ผลการวิจัยพบว่า การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในประเทศไทยและต่างประเทศมีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม วิถีชีวิตและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตแนวทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทยต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ 5 ประการ ได้แก่ 1) กฎหมายและนโยบาย

ทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 2) โครงสร้างและการกระจายอำนาจการศึกษา โดยกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่นให้สามารถบริหารงาน ขับเคลื่อนและพึ่งพาตนเองได้ 3) หลักสูตรและรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมีความหลากหลาย ยืดหยุ่นและใช้ประโยชน์ได้จริง 4) การพัฒนาประชาชนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีนิสัยใฝ่รู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และ 5) การส่งเสริมภาคีเครือข่ายทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจากทุกภาคส่วนในสังคมให้มีส่วนในการจัดการศึกษา

ศิริณา จิตต์จรัสและคณะ (2560) ได้ศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาต่อเนื่องในสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยด้วยการสัมภาษณ์และการเสวนากลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยศิลปากร ประกอบด้วยผู้บริหาร อาจารย์บุคคลากรทางการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญ และผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยศิลปากร และกลุ่มบุคคลวัยผู้ใหญ่ในเครือข่ายการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยทั่วประเทศ ใน 9 ภูมิภาคจังหวัดละ 50 คน ครอบคลุม 5 อาชีพ รวมทั้งหมด 450 คน ผลการวิจัยพบว่า บุคคลวัยผู้ใหญ่ที่อยู่นอกระบบการศึกษาต้องการศึกษาต่อเนื่องในโครงการของมหาวิทยาลัยที่จัดขึ้นเพื่อบุคคลภายนอกเพื่อประกอบอาชีพ ค่าใช้จ่ายในการศึกษาต่อเนื่องที่ต้องการคือ ต่ำกว่า 1,000 บาท ต้องการได้ประกาศนียบัตร ให้จัดชั้นเรียนในวันเสาร์อาทิตย์ ระยะเวลา 1 – 2 สัปดาห์ ครั้งละ 3 ชั่วโมง สถานที่จัดการเรียนการสอน แหล่งเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้คือ ศึกษาในชุมชน จัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาดูงาน ฝึกประสบการณ์ตรง คุณสมบัติและลักษณะผู้สอนที่ต้องการคือ มีความเข้าใจ ยอมรับผู้อื่นและมีความรู้ความสามารถ ต้องการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการ สื่อ และอุปกรณ์การเรียนการสอนคือ ได้ฝึกปฏิบัติของจริง วัดและประเมินผลโดยการทดสอบความรู้ความเข้าใจ และต้องการการสนับสนุนช่วยเหลือด้านทุนบางส่วน แนวทางที่เหมาะสมในการจัดการศึกษาต่อเนื่องสำหรับสถาบันอุดมศึกษาควรมีการปฏิบัติการในภาพรวมอย่างเป็นระบบครอบคลุมและสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย นโยบาย หลักสูตร คุณลักษณะผู้สอน การจัดการเรียนการสอน สื่อสนับสนุนการสอน และปัจจัยเกี่ยวข้อง ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตามสภาพของแต่ละสถาบัน ทั้งนี้ควรมีความเชื่อมโยงการเป็นเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกที่คำนึงถึงวิถีชีวิต และสอดคล้องกับบริบทของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อม

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ส่วนใหญ่เป็นการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสนอแนวทางในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง หรือการศึกษาตลอดชีวิตในกลุ่มผู้สูงอายุ และในระดับสถาบันอุดมศึกษา และระดับประเทศ ส่วนในระบบการศึกษาทางไกลยังไม่พบว่า มีการศึกษา จึงควรมีการศึกษาโดยเฉพาะในมหาวิทยาลัยสุโขทัย-ธรรมาธิราชที่เป็นมหาวิทยาลัยเปิดของประเทศ

8. กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องได้นำแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับผลวิจัยภาคสนามซึ่งประกอบด้วยสภาพปัจจุบันของการจัดการศึกษาต่อเนื่องและสภาพที่พึงประสงค์ของการจัดการศึกษาต่อเนื่องมา เพื่อพัฒนารูปแบบการศึกษาต่อเนื่องและนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหารและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาต่อเนื่องและการศึกษาทางไกลให้ข้อคิดเห็นรูปแบบการศึกษาต่อเนื่องให้มีความสมบูรณ์ ซึ่งอาจสรุปเป็นกรอบแนวคิดของงานวิจัยนี้ได้ ดังนี้

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดการวิจัย